

Papers de l'arxiu

UN CAS COMPLEX DE CURANDERISME A GRÀCIA. 1895

Marc XIFRÓ i COLLSAMATA; Angels GALLEGOS i PANIELLO
Arxiu RAMC

INTRODUCCIÓ

El fenomen de l'intrusisme ha estat present durant molts anys en la pràctica sanitària, i es pot considerar des de nivells molt diferents. Aquest cas, amb un sol document a l'arxiu de l'Acadèmia, ens permet considerar-lo des de diversos punts de vista. El concepte pot ser prou clar, però permet incloure situacions i nivells diversos. Cal delimitar:

a) *Si hi ha realment coneixements sanitaris* i aquests són suficients per a l'activitat que s'ha fet. Se sol demostrar amb la *possessió d'un títol* que acrediti uns estudis i faculti per a l'exercici d'una professió.

--- Una de les formes més freqüents que han arribat a consulta de l'Acadèmia, ha estat el del *nivell de les titulacions*, si permetien fer un cert nivell d'activitat. Ha estat particularment important en les lluites entre metges i cirurgians, fins a meitat del segle XIX, perquè, a més, en èpoques de canvis de plans d'estudis hi podia haver coincidència de funcions.

b) Si no és tenia cap títol i *no es podien acreditar estudis ni coneixements*. Seria el cas del *curanderisme*, prou estès. Els "curanderos" han sigut un tipus de sanitaris no titulats, però que han exercitat abastament entre capes amples de població.

c) Un altre punt molt important és *si hi havia engany o no*. Molt sovint les persones anaven a "visitar-se", demanaven un tractament, o compraven un remei, sabien ben clarament que el qui intentava guarir-los no era pas metge ni tenia estudis. La gamma pot ser àmplia, des de pastor curant alguns traumatismes, venedors d'herbes o de remeis més complexos, a "oracioners", que curaven amb pregàries a diversos sants. La tradició popular és extensa. Aquí es podrien incloure els "arrencaqueixals".

d) Un altre aspecte és l'econòmic. Si el qui feia la curació *demanava uns honoraris*, i en aquest cas s'afegia un altre tipus de competència. Sovint es deia que *s'acceptava només la voluntat*.

e) Més enllà encara si s'hi afegien altres pràctiques, com és el cas presentat en que es feia pronòstic de l'evolució d'una malaltia "tirant" les cartes.

EL CAS CONCRET

El 31 de març de 1895 l'Acadèmia rep un ofici del Cap de Vigilància, Sr. Plantada, informant d'un manament fet pel Jutge Municipal de Gràcia. Hi ha un segell timbrat, ovalat, que diu: "Jefatura de Vigilancia de la Provincia de Barcelona". Està registrat: 1895, lligall 80, núm. 42

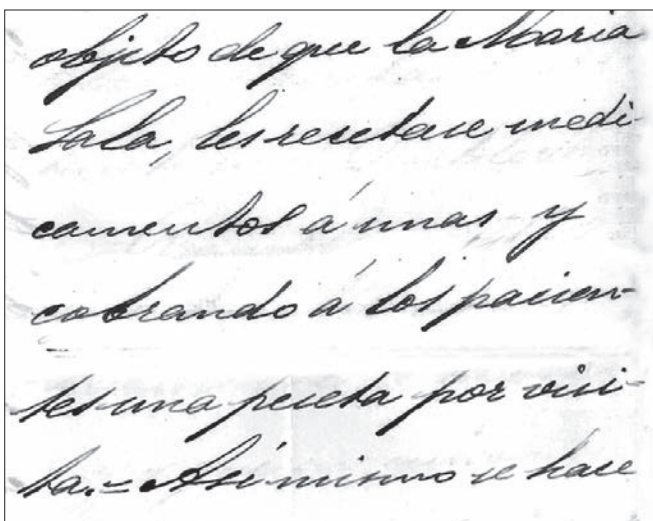
"Con esta fecha digo al Sr. Juez de Guardia lo que copio:

El Agente de Vigilancia D. José Daroca con esta fecha me dice lo que sigue: Tengo el honor de participar a V. que en la mañana de hoy y siguiendo sus instrucciones y en virtud de mandamiento expedido por el Juzgado Municipal de Gracia se ha personado el Agente que suscribe acompañado de los de igual clase Pedro Balza, Tomás Fernández y José Casas en la calle Ancha de las Monjas nº 254 bajos (Gracia) domicilio de Maria Sala Elias, con el objeto de practicar un reconocimiento por tener noticia se dedicaba a curar y echar las cartas. En el momento de entrar en el expresado domicilio encontré a los que dijeron llamarse Clara Vizuela, habitante en el Pueblo Nuevo, Rambla nº 12, 5º; Maria Fábregues, habitante en el mencionado pueblo, calle de San Pedro, núm. 41, 3º; Margarita Escaler, Aragón 124; Magdalena Tarragó, Travesera 137, 1º Gracia; Anita Montes Cavanés 22 Gracia; Dolores Candia, Industria 26, Badalona, la que iba acompañada de su esposo Miguel Sancho y de su hija Concepción; Roda Alfonso, Pasaje Gayola 24, acompañada de su hija Dolores; Josefa Comas, Beato Oriol 26, Mataró, acompañada de su cuñado Cipriano Buxeres; Maria Vilaplana, Zurbano, Gracia; Teresa y Dolores Garcia, Valldoncella 6, 1º 1º; Maria Canals, Ciudadela, Sta. Coloma de Gramanet y Maria Sastre, Barcelona 147, San Andrés de Palomar;

las cuales han manifestado, y así consta en el acta correspondiente, que iban al indicado domicilio con objeto de que la Maria Sala les recetase medicamentos a unas, y a otras vaticinase el desenlace de las enfermedades, valiéndose para esto de las cartas y cobrando a los pacientes una peseta por visita. = Asi mismo se hace constar en el acta que la Maria Sala estaba echando las actas a la que dijo llamarse Teresa Valentí, habitante en San Matín de Provencals, calle del Dos de Mayo, una de las últimas casas. = En vista de lo expuesto he procedido a la ocupación de cinco cartas dirigidas a la interesada, tres recetas, tres juegos de naipes franceses, gran número de targetas y notas impresas y manuscritas, tres botellas con medicamentos, unas cajitas con pomadas y varios papeles con lo mismo, un puchero, un vaso de lata y una jícara también con medicinas y unas balanzas pequeñas de farmacia. Además de la Maria Sala se encontraban igualmente en la casa, conservando el orden e introduciendo a los clientes en la habitación de la Maria, dos sujetos llamados José y Francisco Elias, esposo y cuñado respectivamente de la Maria y que en unión suya quedan detenidos y puestos a su disposición en unión del acta y objetos ocupados. Lo que con remisión del acta y objetos que se mencionan, tengo el honor de trasladar a V.S. para superior conocimiento y efectos que en derecho procedan, poniendo a disposición de su autoridad los referidos Maria Sala y José y Francisco Elias”.

Lo que me honro en transcribir a V.S. para su conocimiento y efectos consiguientes. Dios guarde a V.S. m^{de} a^{de}. Barcelona 31 Marzo 1895. Signatura: ... Plantada

Sr. Presidente de la Academia de Medicina

objeto de que la Maria
Sala, les recetase medi-
camentos a unas y
cobrando a los pacien-
tes una peseta por visi-
ta. = Asi mismo se hace

COMENTARIS

A l'Acadèmia hem vist només aquest document d'entrada sense cap resposta, ni altra petició. Es tracta d'un tema:

A) D'intrusisme sanitari, com a mínim afectant a dues professions: medicina i farmàcia. --1). inscrit clarament dins del marc de l'intrusisme professional, --2). amb la prescripció de medicaments (receptes), s'esmenten ampolles amb medicaments, i a més pomades; --3). Hi ha també unes balances de farmàcia, és a dir d'una considerable precisió.

B) Juntament amb això, hi ha el tema de la cartomància, és a dir "tirar les cartes", possiblement per a poder fer un pronòstic sobre l'evolució de malalties.

C) Es demostra l'existència de lucre econòmic, negoci, perquè hi ha un espai per a recepció de malalts, i a més es diu que es cobra una pesseta per la visita.

D) Això porta a una intervenció de la Prefectura de Vigilància i el trasllat de la documentació a un Jutjat Municipal.

E) Hi ha una extensió geogràfica considerable, amb abast provincial, si més no del que avui considerem àrea metropolitana. Afecta a cinc municipis: el de Gràcia, on radica l'afectada, i alguna clienta; els de Sant Andreu i Sant Martí de Provencals, on estan domiciliats altres clients. Aquest tres seran annexionats a Barcelona dos anys més tard. També el propi municipi de Barcelona; i encara el de Badalona, que encara avui és independent.

Tot i que no s'han trobat altres dades, d'aquest cas concret, a l'arxiu de l'Acadèmia, si que hi ha, més en el medi rural, denúncies relativament continuades de fets semblants, sigui per interpretació de les funcions de les diferents professions sanitàries, més entre metges i els diversos tipus de cirurgians. Van tenir més incidència en els dictàmens de l'Acadèmia en dècades anteriors, però en el cas d'activitats sanitàries sense titulació (curanderisme), han estat una forma de curació demanada sovint per alguns malalts i les famílies, i per tant amb una realitat social ben palesa.